

СМОК

Село по време на любов

© Ели Лозанова, автор

© Дамян Дамянов, художник на корицата

© Сиела Норма АД

София • 2024

ISBN: 978-954-28-4851-6

Ели Лозанова

СМОК

Село по време на любов

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

Искам да живея така	9
Първи юни.....	20
Бъкавец маала и Змей Горянин.....	28
Барчето	42
Градежо.....	49
Понеделник – пазарен ден	56
Находки и баце Никола	66
Любовни трепети у Наше село и градинарски истории	80
Наше село с неговите герои	91
Цивилизацията и Наше село – директни елиминации	97
Свети Илия търкаля бурета по небето	112
Есенни мъгли.....	120
Оня с ножа и през комшулука.....	143
Есенна оран на градини.....	162
Рибена чорба.....	167
Оня с калните ботуши	178
Идеен селсъвет	192

Огоста и коледни сакатлъци	197
Коледа у Наше село	213
Услуга за услуга	226
Водице.....	236
Танче.....	243
Пòклади, разни грешки и погребение.....	263
Концепцията и давай да се напием.....	281
Цветница и слабите капиляри.....	313
Перашки	329
Зàквас у кака Светла	337
Общоселската избирателна комисия, Любов и любов.....	354
Да се погрижим за децата му.....	374
Уроци по доене и други иширети.....	388
Гергьовденски жълтици.....	410
Мълчана вода и близки срещи от третия вид.....	423
Люлки и агнешко с розмарин и кисело мляко	436
Зелена чорба	450
На буба ти гъзо и още един Иван.....	464
Общоселско събрание и други манипулации.....	476
Дон Лимон, кални ботуши за продан и междупоколенчески спорове на високо равнище	490

Сбор с превалявания	505
Последни приготовления, макьо, загазили сте!	522
„Бабина душица“ и подводно гмуркане	537
Сами сме.....	551
Смок.....	561
Дядо Орли и Наше село – любов от пръв поглед.....	584
Цивилизацията и Наше село – финали	592
Епилог	614

Искам да живея така

Скандала започнах аз – за огромно изумление на Филип. Той е свикнал да съм кротка, послушна, мека, отзивчива и вечно усмихната, а изведнъж вдигнах такава патърдия и така го стреснах, че не можа да заеме овреме отбранителна позиция – прехапал език, мигаше на парцали и току си поемаше дъх да ми възрази нещо си, ама аз така и не му дадох тази възможност. Накрая хлопнах вратата и си тръгнах. Отвън се почудих дали не беше добре да му шибна и един шамар – заслужил си го беше, ма не ми се връщаше, та се отказах.

Бях толкова бясна, че се качих в колата и подкарах незнайно накъде. Карах и бършех сълзи и сополи с ръкава, като от време на време повтарях „Скапаняк!“. Не знаех колко беше часът, колко дълго съм карала и накъде. Не знаех колко километра съм минала, дори не знаех в коя посока на света се намирам. Ръмеше, беше мъгливо и мрачно, кално, неприятно време. И сякаш някой ми каза: „Тук завий наляво, още петдесет метра и спри!“. Къщата ме повика. Спрях пред нея и се захласнах. Нещо ме потегли натам. Цялата ми нервност, отчаянието, мъката – всичко се стопи, щом заставах пред портичката.

А тя едва се показваше сред избуялите храсталаци. Бяла, с червено покривче и с каменни основи. Две коминчета стърчаха самотно и тъжно. По каменните стъпала се виеше бръшлян, а в прозореца се опитваше да се навре шипков храст. С плодчета като капки кръв. По килнатата на една страна асма се виеше лоза, която изглеждаше отдавна подивяла. Там някъде в гъсталака на къпините стърчеше гърло-

то на кладенец, няколко димитровчета и хризантеми бяха навели измъчени и осланени цветове. Портата – здрава и здраво заключена с най-евтиния възможен катинар, а до нея се мъдреше каменен постамент, затрупан с белопръстица*, навярно е имало нещо изградено, което се е сринало под напора на времето. Над него една ябълка отчаяно протягаше клони към небето в стремежа си да се измъкне от отровната прегръдка на дивата лоза.

Извадих фотоапарата и нашраках поне стотина кадъра. Такава драма имаше в тази къща. Чак след това се огледах безпомощно дано видя някой да минава. Улицата обаче беше пуста. На самия ръб на селото. Върнах се назад, табелата с името не беше далеч. Исках да го прочета и да хвърля все пак един поглед на панорамата. Наше село – ех, че хубаво име. А и изглеждаше красиво. През оголените корони на дърветата от двете страни на главната му улица се виждаше грохнала, но спретната каменна църква, сгушена под грамадни дървета, а близо до нея се извисяваха по-нови сгради – навярно читалище, училище, кметство или нещо такова. И къщи с червени покривчета и коминчета, от които се вие дим. Изненадващо много пушещи коминчета. Улицата се спускаше стремглаво надолу. Реших да последвам извивките ѝ и се озовах на селския мегдан – отляво под сводовете на големи дървета каменна чешма бълваше искряща вода през двата си пиринчени чучура, а отстрани три-четири каменни стъпала водеха към черквичката. Водата пълнеше няколко гранитни корита, стари и обрасли със зеленилка, над тях от каменния зид се спускаше бръшлян, а наоколо – плочник, излъскан от милиони стъпки и гъсто постлан с окапала есенна шума. Мистична красота! Нататък – мост с достолепни каменни парапети и широк площад отвъд моста. А отдясно точно над шумящата река – сграда на два етажа с обширни тераси:

---

* Белопръстица – глина, бяла пръст, материал за тухли.

кръчмата на първия етаж, кметството и пощата на втория. Точно това търсех. Ако в кметството няма кой да ми каже чия е тази къща и продава ли се, в кръчмата със сигурност ще се намери някой да знае.

Кметът беше попревалил средната възраст, имаше гъста къдрава коса, прошарена силно на слепоочията, челото му беше високо и силно набраздено от множество хоризонтални линии, а дълбока вертикална черта го разделяше на две, като да е сресано на път. Носеше карирана бархетна риза и брезентово ловджийско яке върху нея. И зад бюрото си личеше, че е едър и висок мъж, но той така и не се изправи да го разгледам. Най-забележителното в него беше голямата бенка под лявото му око. Навярно някога на младини е минавал за хубавец. Изгледа ме скептично от край до край – веднъж от глава до пети и втори път на обратно, взе ми мярка и ми скрои шапка точно за три секунди и половина, докато му обяснявах какво ме е довело при него. Само че още като разбра въпроса, дръпна боята. Изведнъж любезното му отношение се смени и започна да увърта. Ма тя не се продавала тая къща, пък готова била да падне, занемарена била, покривът бил за поправка.

– Аз не питам за покрива. Питам знаете ли чия е къщата – уточних, защото ми писна да ме прави на глупачка.

– Има много по-хубави къщи за продажба в това село – продължи да увърта той.

– Ясно! – казах и се сбогувах. От тази къща най-вероятно нямаше да вземе и стотинка комисиона. Вероятността от другите да изкара някоя суха пара беше много голяма. Затова се опита да ми пробута нещо, което ще му донесе доход. Заподозрях го веднага в корупция. Зарязах го да се чуди какво точно е станало, и слязох етаж по-долу. В кръчмата. Времето беше само за пиене и заведението беше пълно. Нямаше млади хора, повечето клиенти бяха с посребрени глави, а някои откровено грохнали. И само мъже. Като изключим кръчмарката – дребна, пъргава женица с глас на стара про-

давачка на риба и маниери на морски вълк. Но към мен се обърна любезно с „Ти кво ше искаш?“.

– Аз искам да питам за една къща. Знаете ли кои са собствениците ѝ и къде да ги намеря?

Обясних що-годе къде се намира къщата, и изведнъж всички разговори секнаха. Какво, да не тегне проклетие над нея, мина ми през ума.

– Знам чия е, ама не се продава – каза внимателно Кръчмарката. – На стринà ми е.

– Аха. Значи можете да ме упътите къде да намеря стринана ви. – Не може да не се продава, всичко на този свят се продава. Зависи каква цена ще предложиш. Не че имах златна карта „Виза“, ама за селска къща можех да събера.

– Ами... Пирине, заведи жената – разпореди се дребо-съчката с тон, нетърпящ възражения, след като ме огледа щателно и с голяма доза недоверие. Един рошав елемент се надигна от масата в ъгъла. Леле! Не бих тръгнала по тъмно с такъв човек никъде. Беше единственият под шейсетакка, пропуснал беше последните поне седем подстригвания, за баните и бръсненето – да не говорим. Вероятно не беше чувал и за съществуването на перилни препарати. Дрехите му бяха веhti и доста зацапани – дълъг демодиран балтон, панталон от шаяк или кашà и пуловер с разбридан ластик и всичко това с деликатна лъскавина.

– Ама, Николинке, къде ше пращаш Пирин да води жената? Ма грам немаш акъл! Я си поаждам*, ше мина по вашта улица и ше ѝ покажа, па она да се оправя после. Не е далеко, яла, миче! – обърна се към мен нисък, сух, възрастен човек с олисяло кубе, върху което тъкмо налагаше веht каскет.

– Кво му е на Пирин, бръснал се е по бранье кукуруз**, таман е добър – възрази тя.

---

* Поаждам си – тръгвам си.

** Бранье кукуруз – бране на царевица, става въпрос за времето от края на септември до средата на октомври, когато се прибира реколтата от царевица.

Спасителят ми само изсумтя и ме поведе със себе си. Половината от казаното не разбрах така или иначе, не че Пирин не тръгна след нас, но спазваше прилична дистанция.

– Ценка се вика жената, те тука седат. Ама ше си флезнеш сама – рече водачът ми, когато изкачихме една стръмна улица и се озовахме пред спретнатата градинка със зелена портичка.

Така и направих. Ясно ми стана, че ще си имам работа с чепата бабка, щом всички избягват да се замесват с нея. Май избързах да обвиня кмета в корупция, твърде вероятно е просто да не му се разправя с баба Ценка. Минах безпрепятствено през портичката, взех завоя покрай къщата и се озовах под хубав подреден навес пред по-малка къщичка, залепена за голямата. Баба Ценка като да ме беше чакала, показва се на вратата и ме изгледа с подозрение. Острите ѝ черни очи ме премериха от глава до пети, прецениха ме колко струвам, и чак тогава лицето ѝ се разтегна в нещо като усмивка, но доста по-пестеливо.

– Ти на чии ора си, миче? – рече с глас, който можеше да натроши цял глетчер на кубчета за уискито.

– Ми... не съм тукашна – смотолевих и побързах да мина по същество: – Виджте, аз... казаха ми, че къщата на края на селото е ваша. Искам да я купя. Как мислите?

Жената ме изгледа доста подозрително.

– Къщата със смоко ли?

– С кое? – заекнах.

– Смок. Не си ли виждала смок?

– Ами... на картинка, по телевизията. Боя се, че на живо не съм виждала.

– Таа къща ми е от тато. На дъщерата е приписана, ама дъщерата тиде у Америка и като гледам, нема никакво намерение да си доажда.

– Има ли някакъв проблем да я купя?

– За кво ти е таа съборетина? – с горчивина каза тя, прозвуча по-скоро като констатация, отколкото като въпрос.

– Ами... харесвам я. – Истина беше.

– Беше убава. – Дали пък не долових мекота в гласа ѝ? Прозвуча носталгично някак, но тя бързичко се овладя. – Сега е съборетина. Джунгла. Мама имаше трендафил – какъв трендафил само. Цъфтеше цело лето, червен, убав, кичест, като дръво беше станал, толко голем и дрът. Джунглата го удави.

– Аз ще се погрижа да засадя нов трендафил. Червен, кичест и хубав – казах с надежда. Тя ме измери отново с острия си поглед и влезе, като махна да я последвам. Настани ме до бумтяща печка, на която къкреше голям глинен гювеч, а от него се разнасяше такава слюнкоотделяща миризма, че едва не се задавих.

– Гладна ли си? – проследи погледа ми. – Сармите вече ше са готови. Само да си дойде Сандо, проклет да пойде, ше вечераме.

– Аз няма да се натрапвам... – Опитах да се държа възпитано, но тя ме прекъсна с тон, който не търпи възражения.

– Простотии ми се не слушат. Щом си дошла дом, гладна нема да си пойдеш. Като си дойде Сандо, ше се обади на дъщерата да пита за къщата. Ама да те дупреда – има смок. Он там си живее. Тато го ранеше с млеко, беше бетер* куче. Не знам колко голем трябва да е станал, беше бая дрът, кога тато умре. И бая длъг. Да се не плашиш от змии?

– Смокът не е отровна змия, нали? – възразих плахо.

– Ми не е. Ама тоа смок е горянин змей. Да знаеш! Още ли сакаш да купиш къщата?

– Зависи каква цена ще искате. Не разполагам с неограничени средства. – И това беше истина. Наградата, която спечелих от фотоконкурса, ми позволяваше да си купя къща на село, но не и ако струва колкото малка прогимназия. – Но ако питате дали ме е страх от змей горянин, не. Не ме е страх! Искам я. Независимо от смока.

---

* Бетер – повече.

Изобщо не знам защо така се бях навила, направо манишки я исках тая къща. Тя не ме оставяше на мира, постоянно виждах коминчетата ѝ, подпрели ниското, смръщено небе с изплетените от тел топки в гърлата им. Като внучка на архитект предположих, че са направени, за да не падат боклуци в комините и да ги задръстват, но баба Ценка ми обясни, че баща ѝ ги наплел, та да кацат врабчетата зимъска и да се топлят. Какъв човек трябва да е бил, за да мисли за врабчетата.

Вратата се отвори и нахлу внезапно студен въздух. Влезе дребен дядка и като ме видя, лицето му грейна в голяма усмивка. Боже, какви равни зъби имаше тоя човек! При това си личеше, че са си негови.

– А така! У кръчмата ми казаха, че имаме госке, и я варкам* да си дойда. Ценке, слагай масата – разпреди се дядото, тя изсумтя, но започна да реди по масата чинии с мезета и туршии, извади шише ракия, пресен хляб и отиде да донесе отнякъде вино в една глинена паница.

– Аз съм с кола... – опитах колебливо да отклоня поканата, но дядото не ме отрази.

– Само колко да се чукнеме. – Сипа ми половин водна чаша ракия. „Е, това ще да е една добра наздравица!“, казах си. Не бях пила досега ракия, камо ли домашна. Даже като се позамисля, дори домашно вино не бях опитвала. Обаче бях гладна, а на масата имаше едни мезенца, едни салатки. А ракията беше люта, силна, но пивка, та я гаврътнах всичката само докато обсъдим името ми, откъде идвам, на чии ора съм, какво работя и разни други подробности. А домашните мезенца бяха направо убийствени. Дядо Сандо лично ги беше правил, похвали ми се. Туршийките на баба Ценка също бяха трепач. А за сармите да не говорим, че още ми потичат лигите, като си припомня. Не бях яла толкова вкусни сарми. И не бях прокарвала с такова добро винце. Паницата

---

* Варкам – бързам.

обикаляше от ръка на ръка и всички квасехме устни в нея, докато не свърши. Два пъти. Вървеше такава сладка приказка с дядката, че изобщо не ми се тръгваше, макар да не разбирах половината от това, което казваше, и трябваше да се ориентирам по смисъл.

На сутринта се събудих в топло бяло легло с железни табли, изрисувани с някакви пасторални мотиви. Чаршафите ухаеха на сапун. В стаята беше студено, не гореше печка, но под дебелия юрган беше топличко и приятно. Нямах никакъв спомен нито как съм се озовала в това легло, нито какво е станало снощи. Помнех само, че по някое време говорихме с дъщерята от някакъв допотопен телефон с шайба, но какво сме си казали, изобщо не помнех. Очакванията ми за як махмурлук не се оправдаха. Явно и ракията, и виното на дядо Сандо бяха качествени. Трябваше ми обаче доста време да събера кураж да си покажа носа изпод юргана. Станах, пооблякох каквото съм съблякла, и се опитах да се ориентирам къде се намирам. Слязох в стаята, в която снощи купонясвахме. Дядо Сандо липсваше, но баба Ценка се мотаеше покрай печката и пържеше мекици.

– А, тизе си се дигнала – посрещна ме с констатация.

– Аз се извинявам за снощи... – казах засрамена. – Изглежда, алкохолът ми е дошъл в повече...

– Нема нищо. Он деда ти Сандо много обича първо да се накваси с некой и после стават приятели. Плън е с приятели! Е, ше апнеш ли мекички? Он отиде да даде на бивлиците и сеги ше дойде, таман докъде станат мекиците. Земал е и земньената* паница, да побеснее тоя старец! Ше точи вино и ше се накукумендзи** още от заранта.

– Аз да не прекалявам с гостоприемството...

– Да не съм чула! Децата дождат толко редко. Язе съм доволна, че дойде. Те го и Сандо, айде да седаме.

---

* Земньена – глинена.

** Накукумендзи – напие.

– А, тизе си се дигнала – потупа ме юнашки по гърба дедо Сандо и остави пълната с вино паница на масата. – А така! Уважавам я такива ора като тебе – каза, без да уточнява какви точно.

– Добре, ама аз такова... не помня разбрахме ли се за къщата – отвърнах, ама тоя път не отпих от паницата.

– Не сме. Сеги ше се разбереме. – Той замълча, предъвка нещо наум, после ме погледна с пъстрите си очи в упор. – Дъщерата нема да се върне от Америка да живее у село. Ше ти я продадеме. Къщата е запушена, верно. Ама тизе си я видела и ти е аресала и такава. Три иляди лева и е твоя – каза го така, сякаш не допуска никакви пазарлъци. Хлъцнах, защото изобщо не очаквах да получа цяла къща за жълти стотинки, но той ме разбра погрешно и смекчи тона. – С къщата връви и градината, има сайван, летна куфня и градеж от горната страна на пъто. Айде, и я щци помогна да изчистиш буетако и свинекашо*. Щци прекарам кво ти требва с кобилата.

– Не, не, аз не възразявам. Ще я купя. Още сега може да направим сделката.

– Не може. Дъщерата ше прати пълномошно, че е на нъойно име. Ама като стане готово, ше ти обада да дойдеш. Ама нема да се пазариме! Три иляди и тва е последно!

– Няма проблем. Искате ли капаро? Или да направим предварителен договор?

– Нема нужда, верваме си. Пили сме и сме яли на една маса, спала си дом – вервам ти.

Железар! Нахраниха ме, напиха ме безпаметно, накрая са ме занесли в тяхното легло да изтрезнея и вече ми имат пълно доверие! Искам да живея така! С такива хора и на такова място.

След три седмици уредихме сделката, точно преди Коледа. И тогава за първи път влязох в моята къща. Промъкнах

---

* Буетако и свинекашо – обрасло с бурени и саморасли храсти място.

се някак през храсталаците трънкосливки, шипки и саморасли дръвчета и храсти – изкачих трите каменни стъпала и отключих старата резбована врата. Нуждаеше се от нова брава, но беше здрава. Боята от дограмата се лющеше, но самата дограма също беше здрава. Вътре почти нямаше нужда от ремонт. Може би само боя, варосване или нещо подобно. Някой се беше опитвал да направи баня, но беше свършил работата наполовина. Трябваше да се почисти и довърши. По покрива тук-там през керемидите просветваше небето. Сериозни течове обаче не личеше да е имало, никъде не видях следи от такива. Бях изненадана да открия, че теренът е с голяма денивелация и ако източният прозорец да беше на нивото на очите ми, западната стая се извисяваше цял човешки бой над главата ми, а отдолу имаше изба. Страхотно! По-нататък не можах да стигна, за да разгледам останалата част от владението си. Имало градина от отсрещната страна на улицата, но и там не можах да вляза. Къщата беше прекрасна. И пълна с толкова спомени и неща, които обожавам, че едва се удържах да не се преместя още същия миг. Оставих това за пролетта. Дотогава дедо Сандо ми обеща да намери кой да почисти градината и пътеките от избуялата на воля растителност.

А аз още с прибирането си в София започнах да правя грандиозни планове за преместването си. Първа точка беше да се отърва от Оня с калните ботуши и Оня с ножа. Филип, Оня с калните ботуши, професорът ми по фотография, човекът, който ме научи на толкова много тънкости в занаята, с когото живях седем години, през които успя да ме превърне в нещо, което изобщо не бях аз, и да стъпче душата ми като стръкче с калните си обувки. Мартин, Оня с ножа, геният на саксофона, който ми показва звездите и когото оставих на сухо за два дни, той не се стърпя и изучука единствената ми приятелка, а след това изкара мен виновна. Не било така. Последното нещо, което исках, беше някой от тях да открие

убежището ми и да ме последва. Трябваше да убедя и майка ми, че възнамерявам да живея на село, а това съвсем не беше лесна задача. Тая мисия беше по-трудна дори от това да скрия новата си локация от бившите си. Като че ли имаше някаква зависимост между времето, прекарано с всеки от тях, и степента на трудност. Мама ми беше голяма грижа, трябваше да я оставя сама. Съвсем сама и да отида далеч. Твърде далеч. Когато за първи път я напуснах, за да заживея с Оня с калните ботуши, пак беше сама, цели седем години, но поне живеях на две преки от нас. С Оня с ножа живях по-малко от година, но пак беше съвсем наблизо. Сега щях да отида на повече от 100 километра. Като начало дискретно си събрах нещата. Мама отказа да повярва чак докато не натоварих в колата цялата си фотографска техника заедно с лабораторията.